
PIERRE DÉSIRÉ GUILLEMET'NİN İLK ÖZEL RESİM ATÖLYESİ VE OSMANLI DEVLETİ'NDE SANAT EĞİTİMİNE KATKISI

The First Private Atelier of Pierre Désiré Guillemet and Contribution to Art Education in Ottoman Empire

Halil ÖZYİĞİT¹

Geliş: 18. Ağustos 2017 /Kabul: 19 Ekim 2017

DOI: 10.29029/busbed.335235

Öz

Avrupa ile 18. yy ortalarında kurulan yakın ilişkilerin yansımaları sadece askerî alanla sınırlı kalmaz. Geleneksel resim sanatımızı derinden etkileyecek yenilikleri de peşin sıra ülkeye taşır. Saray serressamlığı (başressamlık) görevine getirilen Avrupalı sanatçıların beğeni toplayan yağlı boya kompozisyonları, Saray'ın minyatür merkezli resim sanatı anlayışında değişime neden olur. Artık Levnî (?-1732) ve Abdullah Buharî (18. yy) gibi ünlü minyatürcülerin yerini, yağlı boya ustası Stanisław Chlebowski (1835-1884) ve Pierre Désiré Guillemet (1827-1878) gibi yabancı ressamalar almaya başlar.

Osmanlı Devleti padişahları 1830 yılı başından itibaren sanat, topçuluk, kimya ve hukuk gibi değişik alanlarda öğrencileri Avrupa'ya eğitime gönderir. Bu dönemde öne çıkan padişah Sultan Abdülaziz'dir (1864-1876). Hem saray hem de saray dışı resim sanatının güçlü ve yaygın etkinlik alanı bulunduğu yıllardır. 1871 yılında resim eğitimini tamamlayıp yurda dönen (Şeker) Ahmet Ali Paşa'nın (1841-1907), İstanbul'da 1873 yılı Nisan'ında gerçekleştirdiği ilk resim sergisi bu oluşumun ilk meyvesi olarak düşünülebilir. (Şeker) Ahmet Ali Paşa'nın umuma açık olan resim sergisi, Saray dışında bir sanat ortamı yaratılmasına öncülük eder.

---

1 Yrd. Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, e-mail: hozyigit@pau.edu.tr.

Aynı zaman diliminde ülkemize yerleşerek, kendi sanatını maddî kazanca dönüşürmek isteyen yabancı sanatkarlar da eksik değildir. Sultan Abdülaziz'in başressamı Pierre Désiré Guillemet'nin İstanbul'da bir resim akademisi açması bu dönemdedir. Toplumun beğeni ve ilgisini kazanan bu ilk özel atölyeyi Türk sanatçıların açtığı resim atölyeleri takip edecektir. Yerli ve yabancı sanatçılar tarafından işletilen bu ilk resim atölyeleri, 1883 Mart'ında açılacak olan Sanayi-i Nefise Mektebi'ne kadar İstanbullu sanatseverlerin uyanan resim yapma arzusuna cevap vermeye çalışır. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'ndeki ilk özel resim atölyelerinin eğitim şekli, eğitim programları, güzel sanatlar eğitimine katkısı, bilimsel ve yeni veriler ışığında irdelenmesi son derece önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Özel Resim Atölyeleri, Resim Eğitimi, Resim Sanatı, Pierre Désiré Guillemet

Abstract

The close affiliations with Europe in the middle of 18th century were not limited in military field. The innovations which were going to influence our traditional painting art were also brought to the country. European artist, whose oil painting compositions were well liked, were appointed as Palace head painters; and they have caused a change on the miniature oriented painting art mentality of the Palace. Foreign oil painting masters such as Stanislaw Chlebowski (1835-1884) and Pierre Désiré Guillemet (1827-1878) have taken the places of famous miniature masters such as Levni (?-1732) and Abdullah Buharî (18th Century).

The Ottoman Sultans were sending students to Europe for education in various fields such as art, gunnery, chemistry and law since the beginning of 1830. The prominent sultan of this period is Sultan Abdülaziz (1864-1876). These were the years when painting art, of both the palace and out of palace, had a strong and prevalent influence environment. Ahmet Ali Pasha's, who has returned to home after completing his education in 1871, has held his first exhibition in April 1873 in İstanbul, and this could be counted as the first product of this formation. This exhibition was also held by Ahmet Ali Pasha and was open for public; this also pioneered for creating an art environment out of palace.

There were also foreign artist living in our country, who wanted to have some income from their art. The head painter of Sultan Abdülaziz, Pierre Désiré Guillemet, has opened a painting academy in İstanbul during this period. This first atelier which has gained the liking and interest of the public was followed by the ateliers of Turkish artists. These first ateliers of both domestic and foreign artists have tried to answer the public desire for painting of İstanbul people until March 1883, the establishing of Sanayi-i Nefise Mektebi (School of Fine Arts). In this sense, with new data gained, a scientific scrutinization of the education styles, programs and their contribution to the fine art of the first private painting ateliers in Ottoman Empire, carries a high importance.

Keywords: *Private Painting Ateliers, Painting Education, Painting Art, Pierre Désiré Guillemet*

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Batı ile yakın siyasî ilişkilerinin ciddi bir ivme kazanması 18. y.y. başlarına uzanır. Avrupa'yı gören ve tanıyan Osmanlı Sultanları ve bürokratları, bu ülkelerin ulaştığı ekonomik gelişmişlik seviyesinde ihtisaslaşmış eğitim kurumlarının etkin gücünü fark ederler. Oysa Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu askerî ve sivil bürokrat yetiştiren tek eğitim kurumu olarak Enderun Mektebi öne çıkmaktadır. 1700 yılı başında yaşanan askerî ve siyasî başarısızlıklar göstermiştir ki, Mektep iki noktada devletin ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kalmaktadır. İlki, büyüyen devletin kalifiye/ihtisaslaşmış insan sayısı ihtiyacına cevap verememesi, diğeri ise okulun geleneksel eğitim birikimindeki yetersizlikler ve değişen dünya şartlarına tepki verme duyarlılığından gündün güne uzaklaşmasıdır. Batılı eğitim metotları ile şekillendirilmiş askerî müfredatın yoğun olduğu ilk mektepler, Mühendishane-i Bahr-i Hümayun (1773), Mühendishane-i Berrî-i Hümayûn (1796), Mekteb-i Tıbbiye (1827) ve Mekteb-i Harbiye (1834) olur (Mehmet Esad, 1310: 10; Mehmet Esad, 1312: 152).

Osmanlı Devleti'nin bu yeni açılan mekteplerini başarı ile tamamlayan genç subaylar, 1830 yılı başından itibaren *askerî branşlar, kimya, ziraat, sanat ve madencilik* gibi alanlarda daha yetkin görülen Avrupa mekteplerine ihtisas eğitimine gönderilir. Beklenti, ülke gelişimine katkı yapacak olan yeni ve geçerli bilgilerle donanımlı yetkin devlet kadroları yaratmaktır. Askerî okullarda eğitim alan yetenekli gençlerden seçilenler öncelikli olarak Paris, Berlin, Viyana ve Londra'ya eğitim için gönderilir. Yurt dışına ihtisas eğitimi için öğrenci gönderimi, dönemin şartları ve sistemin işleyişi irdelendiğinde sağlıklı ve planlı olduğu savlanabilir. Örneğin, Osmanlı Hükümeti tarafından Ekim 1857'de Paris'te açılan ve eğitim için gönderilen öğrencileri bir yıl boyunca eğitime ve sosyal yaşama hazırlayan Mekteb-i Osmanî özel bir yere sahiptir (Şişman, 2004: 25). Mekteb-i Osmanî'de bir yıl süre ile Paris'teki okulların müfredatlarına benzer eğitim alan gençler, gidecekleri okulların müfredatına hazır hale gelmektedir. Mekteb-i Osmanî, aşırı masraflı olması gerekçesi ile kapatıldığı 5 Eylül 1864 tarihine kadar 7 yıl boyunca Paris'e gönderilen öğrencilerin ilk durağı olmayı sürdürmüştür (Şişman, 2004: 5).

1830'dan itibaren sanat eğitimi için Fransa'nın başkenti Paris'in seçilmesi ve Mekteb-i Osmanî'nin burada açılması elbette tesadüf değildir. Fransa Devleti ile kurulan yakın ticarî ve ekonomik ilişkinin, kapitülasyonlara dayanan geçmişini hatırlamak gerekir. 1 Ocak 1882 tarihinde resmi olarak kurulan Sanayi-i Nefise Mektebi, 3 Mart 1883 tarihinde eğitime başlamakla birlikte (Cezar, 1995: 458,467-468), Osmanlı Devleti'nde yurt dışına öğrenci gönderimine devam edilmiştir.

Avrupa'ya Osmanlı Devleti'nin kalifiye eleman ihtiyacını karşılamak üzere yetenekli ve başarılı öğrencileri ihtisasa gönderme tutumu, sadece 1914 yılında I. Dünya Savaşı süresince kesintiye uğrar. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeniden güçlü ve aralıksız şekilde devam eder.

1. Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma Hareketinin Sanat Eğitime Yansımaları

Ağırlıklı olarak zafiyetin hissedildiği askerlik mesleği üzerine gelişmeler ve değişimler görülmekle birlikte, sanatta da kıpırdanmalar yok değildir. Özellikle mimarlık alanında Avrupa'da görülen üslupların yansımaları fazla uzun sürmez. Mimarlıktaki değişimlere paralel olarak, minyatür temelli görsel sanatlarımıza da Batı tarzı resim sanatı hızla sirayet eder. 19. yüzyılın başına kadar, Nigarî (1494?-1572?), Mustafa Çelebi (18. yy) ve Levnî gibi iki boyutlu betimlemeye dayalı minyatürün güzel örneklerini veren nakkaşların yerini; tuval, fırça ve yağlı boya kullanarak üç boyutlu ve perspektifi bilen ressamın üretimleri alır. Bu, Avrupa ve onun sanatına duyulan beğenin doğurduğu kaçınılmaz bir sonuçtur. Yaşanan değişimi belki de en iyi şekilde Şehabeddin (Uzluk) Bey özetlemektedir:

“Sedef çekmece önünde ufak fırçasıyla çalışan kavuklu ressamlar kaybolmuşlardı. İnsanı çekilen burnun yollarına halefler geçiverdi. Suluboya ressamı revacını yağlı boyaya terk etmişti. Eski sanat görgüsü değişiyordu. Türk hayatında, sanat âleminde yenilikler rağbet buluyor; Frenk işçiliği sürüme başlamıştı. Lale Devri ile Türk sanatına bulaşan yabancılık kokusu 1223² (1808-1809) tarihinden itibaren artıyordu” (Şehabeddin, 1924b: 184).

Askerî okullarda, meslekî amaçlar için konulan resim derslerinin, resme ilgi duyan öğrencilere çok şey kattığı yadsınamaz. Ancak aldıkları resim derslerinin içerik ve yaklaşımlarının, Batının yüzyıllardır süren birikim ve bilimsel yaklaşımlar ile ürettiklerinden çok farklı oldukları da ortadadır. Bazı genç subaylar askeri okullarda gördükleri çizim derslerini, kişisel yetenekleri ile birleştirir, Avrupa'ya gidince de geliştirme yolunu seçerler. Bu, Batılı anlamda resim üreten ilk Türk ressamın, askeri eğitim temelli subaylardan olması sonucunu doğurur. Temelde askerî eğitim almakla birlikte, ressam olarak da eğitim alıp eserler üretenler arasında; 1830 yılı başında Viyana'ya gönderilen (Mülazım) İbrahim Bey'i (1815-1889), 1835'de³ topçuluk tahsili için Paris'e gönderilen (Mülazım) Tevfik Bey⁴ (1819-1866) (Resim

2 Ay belirtilmemiş ise 1300'e kadar olan tarihler Hicrî, 1300 sonrası tarihler Rumî olarak değerlendirilmiştir. Bu tarih inkılâpçı olarak bilinen II. Mahmut'un (1809-1839) saltanatının başlamasına denk gelmektedir.

3 1839 demektir (Şişman, 2004: 126).

4 İstisna bir isim olarak burada Osman Hamdi Bey'i zikretmemiz doğru olacaktır. 1857'de hukuk eğitimi için gönderilmesine rağmen, sanat eğitimi almıştır.

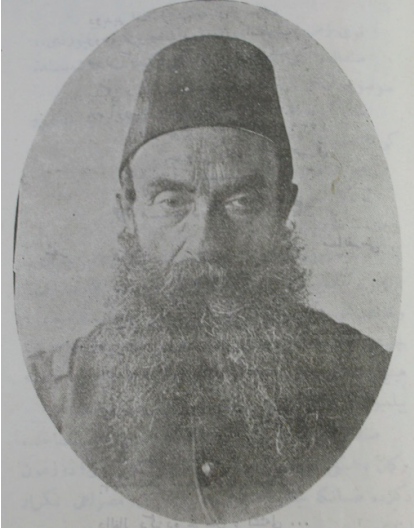
1) gibi isimler takip eder (Mehmet Esad, 1310: 19, Mehmet Esad, 1312: 64; Halil Edhem, 1924: 21-22; Şehabeddin, 1924b: 184; Şehabeddin, 1924c: 205; Sami Yetik, 1940: 11-12, 36; Terzi, 1988: 62–63,107-108; Şişman, 2004: 126, 156).

Elbette saltanatın sanata ve sanatçıya olumlu bakışı, desteği bu süreci hızlandırmış ve yön verici olmuştur. Osmanlı Devleti yöneticilerinin, tebaanın gençleri için planlı bir sanat eğitimi politikası benimsedikleri söylenebilir. Bu bağlamda, teknik ve askerî konular dışında, Avrupa'ya sanat eğitimi için Müslim ya da gayrimüslim öğrencilerin gönderilmesine başlanması örneklenebilir. Hüsnü Yusuf Bey 1857'de, Süleyman Seyyid Bey 1862'de (Resim 2), Batı'daki gibi ilk resim sergilerini İstanbul'da gerçekleştirecek olan (Şeker) Ahmet Ali Paşa 1864'te (Resim 3) ve Halil Paşa 1881'de (Resim 4) Avrupa'ya gönderilenler arasında öne çıkmaktadır (Mehmed Esad, 1310: 73; Mehmed Esad, 1312: 121, 344; Halil Edhem, 1924: 22, 24; Şehabeddin, 1924a: 106; Şehabeddin, 1924d: 237; Şehabeddin, 1924e: 269; Terzi, 1988: 63, 67, 112-113; Yetik: 1940: 14, 31, 64, 77; Şişman, 2004: 96, 126, 152). Batı resim sanatı normlarına sahip, aynı zamanda kendi kültür değerleri ve bakış açıları ile resmini yorumlayan Türk ressamları işte bu sürecin içinden yetişenlerdir.

Resim 1: Ressam Tefik Paşa.

Resim 2: Süleyman Seyyid Bey.

Resim 3: Rensam (Şeker) Ahmet Ali Paşa.

Resim 4: Rensam Halil Paşa Atölyesinde.

Türk ressamaları, Fransa, İngiltere ve Avusturya gibi ülkelerde aldıkları sanat eğitimini kendi duyarlılıkları ile kaynaştırarak Osmanlı için yepyeni bir resim sanatının oluşumuna imza atarlar. Yurt dışında eğitim alanların bir kısmı askerî okullarda resim hocası olarak bilgi birikimlerini gençlere aktarırlar. Hüsnü Yusuf (1817–1860/61), Süleyman Seyyid, (Şeker) Ahmet Ali Paşa ve Halil Paşa dönemin askerî okullarında resim hocalığı yapan isimlerdir (Mehmed Esad, 1310: 73; Mehmed Esad, 1312: 121, 344; Şehabeddin Bey, 1924d: 237). Ferik İbrahim Bey ve Ferik Tevfik Bey gibi isimler ise devletin değişik kademelerinde askeri memuriyet hizmeti vermeye devam ederler. Ağırlıklı olarak askerlik hizmeti ile uğraşanların, resimden pek de uzaklaşmadıklarını, zaman zaman İstanbul’da açılan sergilerde isimlerini gördüğümüz eserlerinden anlıyoruz.

2. Osmanlı’ya Yabancı Sanatçıların İlgisi

19. yy’ın ortasından itibaren, Avrupalı sanatçıların görerek veya görmeyerek ürettikleri yerel kıyafetli Osmanlı tebaasına ait kıyafetname albümlerine duyulan yüksek ilgi, bu alanda ciddi bir arz-talep pazarı oluşturur. Hem öğrenme hem de satın alma yönünde gelişen bu piyasa kısa sürede yerli ve yabancı ressamaların dikkatini çeker. Osmanlı Devleti topraklarında oluşan bu ihtiyacı karşılamak ve para kazanmak isteyen Fransız, İspanyol, İtalyan ve Rus sanatçıların varlığına tanık oluruz. Bir kısmı Saray’da yer edinirken, bir kısmı İstanbul’un özellikle Haliç bölgesini mesken tutar.

Batı tekniğinde resim üretiminin hız kazandığı Sultan Abdülaziz (1861-1876) zamanında, sadece Saray’da değil, saray dışında da bir sanat ortamı söz konusudur. İstanbul sanat hayatının kıpırdamaya başladığı bu yıllarda, Paris’te sanat eğitimini tamamlayıp 1287 yılında (1870/1871) yurda dönen (Şeker) Ahmet Ali Paşa, 27 Nisan 1873 tarihinde Sultanahmet’te bulunan Mekteb-i Sanayii’de sınırlı sayıda ressamın katılımıyla Batılı anlamda ilk karma sergiyi açar⁵ (Anonim, (1 Rebî-ül-evvel 1290/16 Nisan 1289/28 Nisan 1873). *Basiret*; Cezar, 1995: 428). İstanbul’da sergi kültürünün oluşması için artık ilk temel atılmıştır. Basında sergiye ilişkin kaleme alınan yazıların, resim sanatı ve ressamlığa karşı genç heveskârları heyecanlandırdığı yadsınamaz.

Ülke topraklarında sanatın yeşermesi için her şeyin hazır olduğu bu ortamı değerlendirecek olan kişi Fransız ressam Pierre Désiré Guillemet (1827-1878) olur. Sultan Abdülaziz’in daveti üzerine 1865 yılında İstanbul’a gelen Pierre Désiré Guillemet’nin uzun soluklu⁶ (Resim 7, 8, 9) bir İstanbul hayatı söz konusudur. Bir

5 (Şeker) Ahmet Ali Paşa’nın gerçekleştirdiği ilk resim sergileri için (bkz; Özyiğit, 2016: 344-356).

6 Beklediğinden daha fazla İstanbul’da kalması, Saray’dan aldığı işlere bağlanmaktadır. R -

okul açma fikri içinde olan Guillemet'nin, gerekli halk ilgisini, açılan bu ilk resim sergisi ile sağladığını gazetelerde yer alan haberler ışığında söyleyebiliriz. Özellikle İstanbul'un Pera (Beyoğlu) çevresinde ağırlıklı olarak fotoğrafçıların açmış olduğu, zaman zaman ressamaların isimlerine de rastladığımız atölyelerin⁷ varlığı, sanatçının bir resim okulu açma fikrine tesir etmiş olmalıdır. Bir ressam olarak Paris'teki büyük sergilerin atmosferini bilen Pierre Désiré Guillemet, gazetelerde bir resim sergisinin düzenleneceği haberini göz ardı edemez. Yaklaşık 8 yıldır İstanbul'da olan sanatçı, Osmanlı topraklarında Batılı anlamda açılan bu ilk resim sergisine eşi ile birlikte iştirak etmiştir (Cezar, 1995: 429). Sergiler, toplumun sanat nabzının en iyi tutulduğu ve gözlemlendiği önemli organizasyonlardır. Bu bağlamda sergide halkın ilgisini ve eğilimini görmüş olan Pierre Désiré Guillemet'de, bir resim okulu açma fikri ortaya çıkmış olmalıdır.

Resim 7: Pierre Désiré Guillemet, Sultan Abdülaziz, Topkapı Sarayı Müzesi.

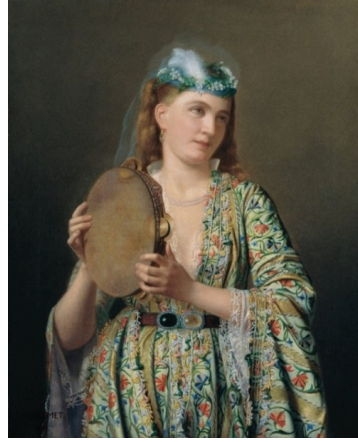
sim okulu açma fikrinin oluşturan nedenlerden birisi olarak, İstanbul'da işinin uzaması gösterilmektedir (Sinanlar, 2008: 29).

7 1840-1877 yılları arasında İstanbul'da faal olan değişik atölyeler ve sanatçı isimleri için (bkz. Sinanlar, 2008: 27-28).

Resim 8: Pierre Désiré Guillemet, Def Çalan Saraylı Kadın, 1875, Suna ve İnan Kıraç Vakfı.

Resim 9: Pierre Désiré Guillemet, Saraylı Kadın, Dolmabahçe Saray Koleksiyonu.

3. Pierre Désiré Guillemet ve Resimhanesi

Pierre Désiré Guillemet'nin, Ahmet Ali Paşa'nın organize ettiği Batılı anlamdaki ilk serginin rüzgârından faydalandığını, kısa bir süre sonra resim akademisi girişimi hakkında çıkan haberlerin ışığında söyleyebiliriz. Bay ve Bayan Guillemet'nin okuluna ilişkin ilk ilanı ve bilgileri 18 Eylül 1874 tarihli Basiret Gazetesi'nin 1327. sayısında görmekteyiz. Gazete'nin Çarşamba günü çıkan sayısının 4. sayfasında yer alan “sanayi-i nefise” başlıklı haberde, okulun Beyoğlu'nda Hamalbaşı Sokağı'nda⁸ (Harita 1, 2) bulunduğu ifade edilmektedir. Sokağın 60 numaralı binasında açılan atölye için “resimhane”⁹ tanımı kullanılması bir hayli ilginçtir. Osmanlı'da ressamlık profesyonel bir meslek olarak adlandırılmamaktadır. Oysa eşine göre oldukça iyi bir ressam olan Bay Guillemet'nin, Beyoğlu çevresinde kopya eserler yaparak geçimini sağlayan pek çok ressamdan farklı olarak, bu işe meslekî bir gözle baktığı aşikârdır. Bu bağlamda iş yeri için “resimhane” tanımını kullanması son derece mantıklı ve sorumlu bir yaklaşımdır (Anonim, Sanayi-i Nefise (6 Şaban 1291/15 Eylül 1290/18 Eylül 1874). *Basiret*).

Guillemetlerin resimhanesi, Pazar günleri hariç her gün kayıtlı öğrencilere hizmet vermektedir. Resimhanede sabah 8'de eğitime başlanmakta ve akşam 5'e kadar sürmektedir. Mekânın kullanımı için kadın ve erkek kursiyerler için farklı günlerin ayrıldığını görmekteyiz. Hafta içi erkek öğrencilere, cumartesi günü ise

8 Thalasso'ya göre Kalyoncu Kulluğu'dur (Thalasso, 1910: 11; Thalasso, 1988: 11; ayrı. bkz., Sinanlar, 2008: 28).

9 Fransızca adı, Académie Dessin et de Peinture (Desen ve Resim Akademisi) (Thalasso, 1910: 11; Thalasso, 1988: 11; Cezar, 1995: 448; Sinanlar, 2008: 28; Renda ve İnankur, 2010: 152).

kadınlara resim eğitimi verilmektedir (Anonim, Sanayi-i Nefise (6 Şaban 1291/15 Eylül 1290/18 Eylül 1874). *Basiret*). Daha sonradan hafta içi Salı gününün de kadınlara tahsis edilmesi (Sinanlar, 2008: 30), bir günlük eğitimin yetersizliği ile ilişkilendirilebilir. Osmanlı toplumun o dönemdeki sosyal yapısı ve hassasiyetleri göz önüne alındığında, cinsiyete bağlı tahsisli günler kullanımı, normal karşılanabilir. Osmanlı Devleti'nin resmi sanat okulu olan ve 3 Mart 1883'te eğitime başlayan Sanayi-i Nefise Mektebi'nin bile 1920 yılına kadar sadece erkek öğrencilere eğitim verdiğini hatırlamalıyız. 1914 yılında kız öğrencilerin sanat eğitimi alabilmeleri için İnâs Sanayi-i Nefise Mektebi açılmıştır. Her iki okul 1920 yılında birleştirilerek karma eğitime gidilmiştir.

Kadın ve erkek öğrencilerin eğitimleri için farklı günlerin tahsis edilmesi, hem öğrenci sayılarının oranını hem de eğitmenin cinsiyetini sorgulamamıza neden olmaktadır. Kanımızca haftanın 5 gününün erkelere ayrılması, erkek öğrenci sayısının daha fazla olduğu fikrini güçlendirmektedir. Dönemin sosyolojik yapısı göz önüne alındığında erkek öğrencilerin eğitimi ile Bay Guillemet, kızlar ile Bayan Guillemet'nin ilgilendiğini varsayabiliriz.

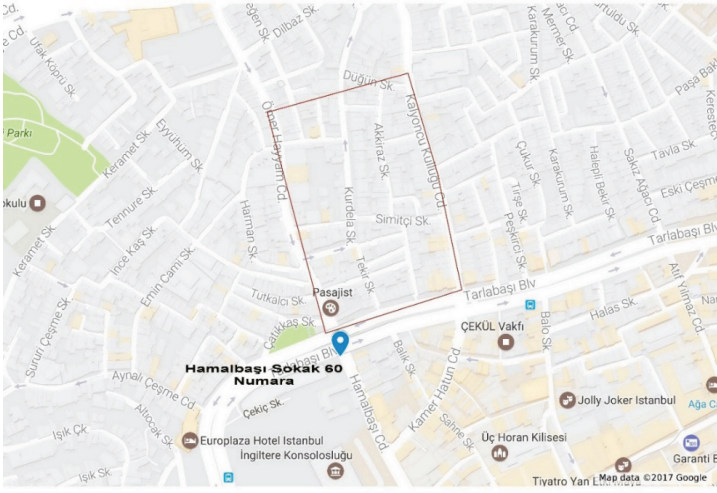
Basiret Gazetesi'nin 25 Eylül 1874 tarihli 1330. sayısında Guillemetlerin resimhanesine ilişkin haber tekrarlanır. Gazetenin daha sonraki sayılarında Guillemetlerin¹⁰ resim atölyesine ilişkin herhangi bir haber veya tanıtıcı yazıya rastlamamaktayız¹¹.

Harita 1: Günümüz Beyoğlu Genel Görüntü.

10 Guillemet'nin ölümü (Abdülhamit'in saltanatının ilk yıllarında Rusya Savaşı sırasında muhacirler için çalıştığı bir sırada tifodan İstanbul'a ölür (Halil Edhem, 1924: 25; Halil Edhem, 1970: 36) ve Osmanlı-Rus Savaşı'nın (1877-78) yarattığı olumsuz koşullar, okulun eğitime başlayamaması ile ilgili iki önemli yaklaşımdır (Eldem, 2010: 455).

11 Guillemet'nin resim akademisine ilişkin haberlerin başka gazetelerde de yer aldığını görmektediriz (Cezar, 1995: 448).

Harita 2: Günümüzde Kalyoncu Kulluğu İle Hamalbaş Caddesinin kesişme noktası.

Aynı zamanda Sultan Abdülaziz'in¹² başressamı olan Pierre Désiré Guillimet'nin resim atölyesine, ilk kaydolan öğrencilerin cinsiyetleri, sayısı ve milliyetleri hakkında maalesef çok sınırlı bilgiye sahibiz. Resim eğitim için kaydolan öğrencilerin çoğunluğunu Ermeni ve Rum asıllı gayri Müslimler oluşturmakla birlikte 3 Türk öğrencinin varlığına da işaret edilmektedir. Atölyeye kaydolan öğrenciler arasında özellikle Ermeni asıllıların isimleri öne çıkmaktadır. Guillimet'in Beyoğlu'nda Kalyoncu Kulluğu'nda açtığı resim akademisine ilk kayıt olan öğrenciler arasında M. Serkis Diranyan (1854-1918) ve bütün Beyoğlu'nun tanıdığı Mıgırdiç Givanian¹³ (1848–1906) isimli Ermeniler zikredilmektedir. Mıgırdiç Givanian'ın kardeşi ile birlikte Belçikalı Coppens, Alsas'lı Schultz, ve Rum Zolos ismi anılan diğer ressam aday öğrencilerdir. Özellikle Givanian, resim yapma yetenekleri üst seviyede olmasına rağmen, kendisini şarkıcı olarak niteleyen ve vaktini opera parçaları çalışmakla geçiren birisi olarak tanımlanmaktadır. Resmi, sadece parasız kaldığı zamanlarda yaptığı ifade edilen sanatçının her bir eseri, İstanbul'un her bir parçasını belgelemesi bakımından önemli görülmektedir (Thalasso, 1910: 11-12; Şehabeddin, 1924f: 285; Thalasso, 1988: 11; Sinanlar, 2008: 29-30).

Pierre Désiré Guillimet'nin resimhanesinde ciddi bir eğitimden geçen genç kursiyerler, eserlerini aynı Fransız mekteplerinde olduğu gibi yıl sonu sergilerinde teşhir etme fırsatı yakalamışlardır. Resim alanındaki basamakları hızla aşan genç

12 Sultan Abdülaziz'in Guillimet'nin resim akademisine doğrudan destek verdiği iddialar ar - sındadır (Sinanlar, 2008: 30).

13 Sultan Abdülmecit' zamanında Saray'da viyolonselist olarak çalışan Ohannes'in oğludur (Sinanlar, 2008: 200).

yetenekler, karakalem ve natüromortlar ile çıktıkları yolda; yağlı boya ve canlı modeller üzerinde eğitim alır hale gelmişlerdir. Mektep eğitim hayatının ikinci yılında da yıl sonu sergisini açmayı başarmıştır. İlk 2 yılı oldukça parlak geçen mektebe ilgi kaybı, Osmanlı-Rus Savaşı sırasında 1877'de Pierre Désiré Guillemet'nin tifodan ölmesi ile başlamıştır. Usta eğitimcisini kaybeden mektep, bir süre daha Bayan Guillemet'in gayretleri ile ayakta kalmıştır. 1881 yılında Fransızca eğitim veren Bayan Guillemet'in kurucusu olduğu Kız Mektebi ile birleştirilinceye kadar, İstanbul'un genç sanatçılarına eğitim vermeyi sürdürmüştür (Sinanlar, 2008: 30).

4. İlk Yerli Resim Akademisi

Pierre Désiré Guillemet ve eşinin resim mektebi, İstanbul'da açılan tek atölye değildir. (Şeker) Ahmet Ali Paşa tarafından 1 Temmuz 1875 tarihinde Çemberlitaş'ta Dar'ül-Fünûn Osmanî'de 20 civarında sanatçı ile gerçekleştirilen ikinci sergi, İstanbul resim piyasası için her şeyin yolunda gittiğine bir işarettir (Cezar, 1995: 432). 1876 Şubat başında Basiret Gazetesi'nde kaleme alınan yazıda, resim sanatının toplumun değişik kademelerine yaptığı katkılar ve yön vericiliği irdelenmektedir. Resme şiddetle ihtiyaç duyulduğu ve yakında “*koşa koşa resim mekteplerinin*” açılacağı ifadesi, gelinen noktada birikimin farkında olan bir yazarın söyleyebileceği sözlerdir. Uzun makalenin sonunda yeni bir resim atölyesinin varlığına işaret edilmektedir. Avrupa'da sanat eğitimi almış genç bir vatan evladının, meşhur hakkâk Kadri Efendi'nin atölyesinde, Cuma günleri resim meraklılarına eğitim vermeye başlayacağı ifade edilmektedir (Anonim, “Resim”, (16 Muharrem 1293/31 Kanun II 1291/12 Şubat 1876). *Basiret*). Aynı gazetenin 19 Şubat 1876 tarihli sayısında isminin Bekir Efendi olduğunu öğrendiğimiz genç ressamın aynı zamanda Mekteb-i Sanayiî öğrencisi olduğunu görmekteyiz. Avrupa'da iki yıl resim eğitimi aldığı vurgusu tekrar edilen ressamın şimdilik, Bab-ı Ali caddesinde bulunan Kadri Efendi'nin hakk atölyesinde ders vereceği ifade edilmektedir. Haberde yeterli sayıda öğrencinin kaydolduğu ve eğitime başlandığı belirtilmektedir. İki hafta içinde yeterli sayıda öğrencinin kaydolması, İstanbullu sanatseverlerin resim sanatına duyduğu ilgiyi ispatlamaktadır. Haberin sonunda sanatçının kısa süre içinde kendine ait bir atölyeye taşınacağı vurgusu yapılmaktadır (Anonim, (23 muharrem 1293/7 Şubat 1291/19 Şubat 1876). *Basiret*). Bekir Efendi'nin özel resim atölyesi, şu ana kadar yaptığımız araştırmalarda İstanbul'da bir Türk ressamın eğitmen olarak gerçekleştirdiği ilk oluşumdur.

Sonuç

Batılı anlamda bir resim sanatının saray ve ahalisini 18. yy başından itibaren ciddi manada etkilemeye başladığını ifade edebiliriz. Etkilenmenin açık bir delili

olarak padişahların portrelerini yaptırması ve devlet dairelerine astırılması gösterilebilir. Saraya davet edilen veya başressamlığa getirilen yabancı ressamların varlığı, etkileşimi değişime dönüştürür.

Minyatür tarzı iki boyutlu, nakkaşhane ressamlarının yerini, realist, üç boyutlu, yağlıboya tablolar üreten ressamlar almaya başlar. Her iki sanatçı grubunun temaları ve objeleri birbirine paralel olmakla birlikte, renk kullanımı, perspektif ve üç boyutluluk noktasında öne çıkan Batı resim tekniği, saray merkezli üretimlere egemen olur. Elbette bu tarz resmi benimseyen ve uygulamak isteyen saray çevresindeki yetenekli Türk gençlerinin sayısal artışı ve çabaları dikkatlerden kaçmaz. Bu gençlerin bir kısmı, her ne kadar sarayda çalışan yabancı ressamları izleyerek ve bazen yardım alarak sanatlarını ilerletmeye çalışsa da, bu gerçek manada bir resim eğitimin çok uzağındadır. Osmanlı topraklarında resmî olarak sanat eğitimi verebilecek bir okulun henüz var olmaması, genç heveskârların önündeki en önemli sorun gibi durmaktadır. Bu sorunu gidermek için ilk etapta yurt dışına sanat eğitimi için öğrenciler gönderilmeye başlar.

Avrupa ile kurulan yakın temaslarında etkisiyle 1830 yılı başlarında Avrupa'ya sanat eğitimi için gönderilen öğrenciler ile başlayıp, 1873 yılından itibaren (Şeker) Ahmet Ali Paşa'nın düzenlediği sergiler ile yoğunlaşan ilgi, Bay ve Bayan Guillemet ve Bekir Efendi'nin resimhanelerinin doğuşuna neden olmuştur. Guillemetlerin ve Bekir Efendi'nin kalabalık bir öğrenci kitlesine hitap eden resimhaneleri, İstanbullu genç ressam adaylarının eğitim açılığına, Sanayi-i Nefise Mektebi açılıncaya kadar, bir süreliğine çare olmuştur. Bu resimhanelere hem erkek hem de bayan öğrencilerin yoğun bir ilgi gösterdiği, gazetelerde yer alan haberlerden anlaşılmaktadır. Bu ilgi devletin en tepesindeki isimler tarafından sistemli bir eğitim için resmi bir sanat okulunun açılması gerekliliği fikrini kuvvetlendirmiş olmalı ki, Ekim 1877 tarihinde Guillemet'nin müdür olarak atanması ile resmileşmiştir. Ancak kâğıt üzerinde kalan bu ilk girişimin somutlaşması için 6 yıl beklemek gerekir. Sanayi-i Nefise Mektebi'nin Mart 1883 tarihinde eğitime başlaması ile Osmanlı Devleti ilk resmi sanat okuluna kavuşmuş olur.

Sanayi-i Nefise Akademisi'nin eğitime başlaması ile kurumsal bir kimlik kazanan Türk resim sanatı, hızla minyatür tekniğinde resimlerden uzaklaşarak, yağlı boyanın sunduğu görsel ve gerçeklik olgusu yüksek kompozisyonlara yönelir. Tuvaller, tabiat zengini İstanbul'un ve Anadolu'nun değişik köşelerinden renk cümbüşü peyzaj resimlerine dönüşür. Bin bir çeşit meyve, sebze ve çiçek natürmortlarda kendisine yer bulur. Kadını-erkeği, köylüsü-beyzadesi resimlerde kendilerine verilen rolleri en iyi şekilde oynar. Resim sanatına sanatseverlerin ilgisi günden güne artarak devam eder.

KAYNAKÇA

- Anonim, (1 Rebî-ül-evvel 1290/16 Nisan 1289/28 Nisan 1873). *Basiret*.
- Anonim, “Sanayi-i Nefise”, (6 Şaban 1291/15 Eylül 1290/18 Eylül 1874). *Basiret*.
- Anonim, “Resim”, (16 Muharrem 1293/31 Kanun II 1291/12 Şubat 1876). *Basiret*.
- Anonim, (23 Muharrem 1293/7 Şubat 1291/19 Şubat 1876). *Basiret*.
- EDHEM, Halil (1970). *Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu (Çev. Gültekin Elibal)*, Milliyet Yayın Ltd. Şti. Yayınları, İstanbul.
- ELDEM, Edhem (2010). *Osman Hamdi Bey Sözlüğü*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, İstanbul.
- HALİL EDHEM (1924). *Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu*, Matba-i Amire, İstanbul.
- MEHMED ESAD (1310). *Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye*, Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul.
- MEHMED ESAD (1312). *Mi'rat-ı Mühendishane-i Berri-i Hümayun*, Karabet Matbaası, İstanbul.
- ÖZYİĞİT, Halil (2016). (Şeker) Ahmet Ali Paşa'nın Düzenlediği İlk Sergiler ve Türk Resmine Katkıları, Mehmet Surur Çelepi (Ed.), *Prof. Dr. İsmail Çetişli Hatıra Kitabı* içinde (ss. 344-356), Akçağ Yayınları, Ankara.
- RENDA, Günsel, İNANKUR, Zeynep (2010). *İmparatorluktan Portreler*, 3. Baskı, MAS Matbaacılık A.Ş., İstanbul.
- SİNANLAR, Seza (2008). *Pera'da Resim Üretimi Ortamı*, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.
- ŞEHABEDDİN (1924a). Türk Ressamları: Süleyman Seyyid, *Milli Mecmua*, Sy. 7, ss. 106-108.
- (1924b). Türk Ressamları: İbrahim Paşa, *Milli Mecmua*, Sy. 12, ss. 184-185.
- (1924c). Türk Ressamları: Tefik Bey, *Milli Mecmua*, Sy. 13, ss. 205.
- (1924d). Türk Ressamları: Ahmed Ali Paşa, *Milli Mecmua*, Sy. 15, ss. 236-238.
- (1924e). Türk Ressamları: Hüsnü Yusuf Bey, *Milli Mecmua*, Sy. 17, ss. 268-270.
- (1924f). Türk Ressamları: Yusuf Ziya Paşa, *Milli Mecmua*, Sy. 18, ss. 284-286.
- ŞİŞMAN, Adnan (2004). *Tanzimat Döneminde Fransa'ya Gönderilen Osmanlı Öğrencileri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- TERZİ, İhsan (1988). *Mehmed Esad'ın Mir'at-ı Mühendishane-i Berri-i Hümayun ve Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye Adlı Eserlerine Göre 19. Yüzyıl Türk Resmi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- THALASSO, Adolphe (1910). *Turkische Kunst*, Beckman, Berlin.
- THALASSO, Adolphe (1997). *L'Art Ottoman Les Peintres De Turquie*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- YETİK, Sami (1940). *Ressamlarımız*, Marifet Basımevi, İstanbul.